

UDK: 272-428-534.35
Pregledni rad
Primljeno: prosinac 2012.

Marinko PERKOVIĆ
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo
marinkope@bih.net.ba

MOLITVA OČENAŠA

Biblijsko-moralno promišljanje

Sažetak

U ovom članku razmišlja autor o Očenašu, molitvi Gospodnjoj, koju nam je sam Isus ostavio u baštinu. Ako se ta pouzdana, ispravna, sređena, pobožna i ponizna molitva iskreno moli i živi, ona je siguran put prema svetosti. Polazeći od te činjenice, autor najprije govori o Očenašu općenito, dolazeći pritom do zaključka da je molitva Gospodnja srž i sažetak cijeloga evanđelja. U njoj je sadržano sve što bi kršćani trebali vjerovati i živjeti. To postaje očitije u drugom dijelu u kojem autor razmišlja o svakoj od sedam prošnji od koje se sastoji Očenaš u Matejevu evanđelju. Iako i evanđelist Luka donosi tekst Očenaša, ali s pet zaziva, on se opredijelio za Matejevu verziju jer je kod Mateja Očenaš, kao i cijelo njegovo evanđelje, moralno orijentirano. Nakon razmišljanja o svakoj pojedinoj prošnji, autor dolazi do nekih uvida i zaključaka: Očenaš je teološki bremenita, veoma zahtjevna ali i opasna molitva. On nam može poslužiti kao obrazac za temeljiti ispit savjesti. Budući da je Očenaš prevažan za naše zdravo moralno-duhovno življenje te da je veoma učinkovit kod nebeskog Oca, za taj neprocjenjivi dar trebamo uvijek Isusu zahvaljivati. A najbolja zahvala jest upravo pobožno moljenje Očenaša.

Ključne riječi: *Očenaš, Govor na gori, ime Božje, Božje kraljevstvo, Božja volja, kruh, praštanje, uvođenje u napast, izbavljenje od zla i Zloga, moralni i duhovni život, zahvala Bogu.*

Uvod

Pripadnici svih (monoteističkih) religija nastojali su uspostaviti idealan odnos sa svojim Bogom. Pisali su različite molitvene obrasce kako bi Stvoritelju omiljeli te od njega pomoć za svoj život izmolili. Kršćani se, međutim, nisu namučili da bi idealan molitveni obrazac sastavili. Baštinili su ga od samoga Isusa Krista, pravoga Boga i pravoga čovjeka. To je Očenaš o kojemu će ovdje biti govora.

Sa svetim Tomom Akvinskim možemo konstatirati da Očenaš ili molitva Gospodnja ima sve ono što se traži za jednu idealnu molitvu. Riječ je, naime, o sljedećim odlikama: Očenaš je pouzdana, ispravna, sređena, pobožna i ponizna molitva. Očenaš odiše duhom pouzdanja te je najsigurnija molitva jer potječe od najmudrijeg molitelja, Isusa Krista našeg Otkupitelja. Ta molitva uvijek donosi plod. Po njoj se opraštaju, kako tvrdi sveti Augustin, svi laki grijesi. Očenaš je ispravna molitva jer njome od Boga tražimo ono što je dolično. Zato kada se ne ostvari ono što smo molili, znači da smo od Boga nešto neprikladno zatražili. A opravdano i dolično molimo ako želimo ono što je u toj molitvi sadržano. Nadalje, Očenaš je sređena molitva jer se u njegovim prošnjama daje prednost nebesko-duhovnim danostima nad onim zemaljsko-naravnim, premda i ove nisu zapostavljene. Očenaš je i pobožna molitva te je stoga veoma ugodna Bogu. Činjenica je da pobožnost zna oslabjeti zbog dužine molitve. Zato je Isus htio da Očenaš bude kratak. Sama pak pobožnost izvire iz nadnaravne ljubavi koja se očituje u odnosu prema Bogu i bližnjemu. Oboje se ostvaruje u molitvi Očenaša. Konačno, Očenaš je ponizna molitva jer se u njemu ne oslanjamo na svoje slabašne snage, nego na božansku svemoć.¹

Imajući sve to u vidu, lako je zaključiti da je Očenaš od prevelike važnosti za naš zdrav moralno-duhovni život. On naše poglede usmjerava prema nebeskim visinama. Tu se krijepimo i snagu dobivamo za autentično kršćansko življenje u zemaljskim nizinama. Zato se isplati o Očenašu razmišljati i pisati. Jasno, uz uvjet da ga se pobožno moli i dosljedno živi. Tim više jer je moljenje i življenje Očenaša, kako kaže blažena Majka Terezija, put prema svetosti. U Očenašu je, naime, sadržano sve: i Bog, i ja i moj bližnji.² Tko uspostavi dobre odnose u tom božansko-ljudskom tropletu, ne mora se bojati za svoju budućnost, zemaljsku i nebesku. Moram priznati da me je najviše ta činjenica potakla na ovo razmišljanje i pisanje.

1. Općenito o Očenašu

Najprije trebamo reći da je Očenaš veličanstvena novost koju nam je Isus ostavio u baštinu. Iako je vrlo kratak, on je, kako kaže Tertulijan, „sažetak cijeloga evanđelja“.³ Gotovo se svi komentatori Oče-

¹ Usp.: Toma AKVINSKI, *Stožeri kršćanske vjere* (Split: Symposion, 1981.), 103-105.

² MAJKA TEREZIJA, *Gdje je ljubav, ondje je i Bog* (Split: Verbum, 2010.), 38.

³ Marijan MANDAC, „Tertulijanovo tumačenje Očenaša“, *Služba Božja* 26 (1986.), 304. Tertulijan je tu misao formulirao u svojem djelu *Spis o molitvi* (PL 1,

naša slažu da je ova molitva središnji dio Govora na gori. Što više neki teolozi tvrde da je čitav Govor na gori zapravo samo tumačenje Očenaša.⁴ Imaju i pravo jer se ta molitva može promatrati kao sažetak svega onoga što je Isus propovijedao i živio, a njezina jeka odzvanja ne samo u Govoru na gori nego posvuda u Novom zavjetu. Osim toga, u Očenašu je utkana, usudio bih se reći, sva kršćanska teologija. U njemu je, naime, Isus jasno poručio što bi kršćani trebali vjerovati, kako djelovati. Očenaš je, dakle, bitno dogmatski i etički usmjeren. Mora se međutim reći i ovo: osim tradicionalnog dogmatsko-(antropološko)-etičkog tumačenja Očenaša, u suvremenoj je teologiji sve više prisutna i teološko-eschatološka interpretacija. Nju zastupa velik broj teologa - bibličara, napose s njemačkog govornog područja.⁵ Iako su polazišta a samim tim i zaključci tih dvaju tumačenja različiti, oni nisu isključivi i nespojivi. Što više ta se dva tumačenja često isprepleću i međusobno uvjetuju. Zato su oba potrebna za ispravno shvaćanje Očenaša.

Molitvu Gospodnju poznajemo zahvaljujući prvenstveno dvojici evanđelista koji su je zapisali: Mateju (6,9-13) i Luki (11,2-4). Budući da je kod Mateja Očenaš, kao i cijelo njegovo evanđelje, izrazito moralno orijentiran, ovdje će biti govora uglavnom o njemu. Matej je, naime, napisao evanđelje pretežno za kršćane židovskog podrijetla s nakanom ne samo da ih informira o tome što je Isus govorio i činio nego i da ih moralno i duhovno formira.

Ovdje je potrebno spomenuti i jedan ranokršćanski spis koji također donosi tekst Očenaša, veoma sličan onom u Matejevu evanđelju. Riječ je o spisu *Didaché* koji je poprimio svoj konačni oblik krajem I. ili početkom II. stoljeća, a završava riječima: „Jer tvoja je moć i slava u vjekove.“ Ono što je za nas važno jest činjenica da taj spis nalaže moljenje Očenaša triput na dan. To nam jasno govori da je molitva Gospodnja od samih početaka kršćanstva imala prvorazredno mjesto u vjerskom

1255AB). To je djelo prvo cjelovito latinsko tumačenje Očenaša. I drugi su se crkveni oci bavili moltvom Očenaša. Tako sveti Ciprijan vidi u njemu kratak pregled nebeskog nauka. Prema njemu, Očenaš ima dogmatsku vrijednost: u njemu je sadržano temeljno naučavanje kršćanstva. Za razliku od Ciprijana, sveti Grgur iz Nise tumači molitvu Gospodnju s etičke točke gledišta: Očenaš nas uvodi u život svetosti. Anselm GRÜN, *Il Padre nostro. Come pregarlo, come viverlo* (Milano: Paoline, 2010.), 5.

4 Vidi: Marijan VUGDELIJA, „Očenaš – molitva Gospodnja (I.)“, *Služba Božja* 44,3 (2004.), 10-14.

5 Vidi: Marijan VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja* (Split: Služba Božja, 2007.), 7-10, 255.

(liturgijskom) životu Kristovih sljedbenika.⁶

Što se tiče broja prošnji Očenaša u Matejevu evanđelju, jedni teolozi govore o šest a drugi o sedam zaziva.⁷ Oni koji zastupaju prvo mišljenje, oslanjaju se na tumačenje većine grčkih otaca, drugi se pozivaju na interpretaciju svetog Augustina. On, naime, u Mt 6,13 vidi dvije prošnje te tako dolazi do broja sedam, koji je u Bibliji simbol sveobuhvatnosti i savršenstva. Svetog je Augustina slijedila katolička tradicija koja se, zahvaljujući svetom Tomi Akvinskom,⁸ udomaćila u svijesti većine katoličkih teologa, sve do naših dana. I ja slijedim ovaj drugi, tradicionalni pristup.

Sam pak Očenaš možemo podijeliti u dva dijela. Prve tri prošnje odnosile su se na velike Božje stvari i Njegovo kraljevstvo, ostale četiri usmjeravaju na naše osobne potrebe. Prve su tri prošnje tako tijesno povezane da je gotovo nemoguće odijeliti jednu od druge. Stoga ih treba istodobno studirati te tako iz njih pouku za život tražiti. I upravo u tom traženju spasonosne pouke za život, uočavamo ne samo njihovu međusobnu povezanost nego i vezu s preostale četiri prošnje. Naime, Božja briga za svijet, izražena u prve tri prošnje, treba postati i briga svih nas koji tu molitvu poznajemo i molimo. Isto tako, naša briga za vlastite potrebe, opisana u posljednje četiri prošnje, svesrdno je podržavana od Boga, jer On se uvijek brine za sva svoja stvorenja.⁹ Ako pod tim dojmom i u tom ozračju sabrano i pobožno molimo Očenaš, preostaje nam jedino ovo: diviti se njegovu savršenstvu te ujedno konstatirati da je ta molitva ne samo bila nego i jest neprocjenjivo blago Kristove Crkve.¹⁰ To blago, međutim, ne smijemo ljubomorno samo za sebe čuvati. Trebamo ga i drugima pokazivati te na njegovu neizmjernu vrijednost svojim uzornim životom ukazivati.

I prije govora o svakoj pojedinoj prošnji molitve Gospodnje, potrebno je naglasiti i ovo: prilikom moljenja Očenaša, slobodno nam je zadržati se samo na jednom, bilo kojem zazivu te o njemu, ako je moguće, dugo meditirati. Mnogi će se ugodno iznenaditi do kojih će ih spoznaja i zaključaka ta meditacija dovesti. I sve to govori da je svaka prošnja Oče-

⁶ Usp.: Benoît STANDAERT, „La preghiera al Padre“, Olivier CLÉMENT – Benoît STANDAERT, *Pregare il Padre nostro* (Magnano: Qiqajon, 2009.), 18.

⁷ Ovdje se ne bavim razlikom između Matejeve i Lukine verzije Očenaša. Samo ću napomenuti da kod svetog Luke Očenaš ima pet zaziva.

⁸ Vidi: Toma AKVINSKI, *Summa Theologiae*, II.-II., q. 83, a. 9.

⁹ Gerhard LOHFINK, *Il Padre nostro. Una nuova spiegazione* (Brescia: Queriniana, 2009.), 81.

¹⁰ O Očenašu kao jednom od najsvetijih blaga rane Crkve, vidi: Marko MATIĆ, „Teologija Očenaša“, *Obnovljeni život* 54 (1999.), 459.

naša preboga značenjem i praktičnom životnom poukom.

Ovdje bih još nešto nadodao a to je da se većina suvremenih katoličkih moralista nije pozabavila ovim argumentom. Zato sam se prilikom studiranja ove teme oslanjao uglavnom na bibličare i druge katoličke teologe. Najviše sam konzultirao egzegetske spise hrvatskog teologa Marijana Vugdelije koji su mi uvelike pomogli, napose u upoznavanju zaključaka suvremene biblijske teologije. Bogu sam zahvalan na svim korištenim djelima. Zašto? Zato jer je Očenaš prevažna molitva i treba je studirati iz perspektive različitih teoloških disciplina. Iz tog komparativnog studiranja postalo je mnogo jasnije da molitva Gospodnja ne samo da daje temeljne smjernice za moralno oblikovanje našeg razmišljanja i djelovanja nego nas ujedno i osposobljava za borbu protiv sveprisutnog i moćnoga zla. Ta nam molitva istodobno poručuje koje vrijednosti trebaju imati glavnu ulogu u našem životu, a to su: Božje kraljevstvo i Njegova volja. Onaj tko to shvati i prihvati, neće imati većih problema, napose u osmišljavanju patnji i križeva koji su, kao veliki misterij, sastavni dio ljudskoga življenja.¹¹ Pa ako bismo već sada htjeli doznati koje je najbolje tumačenje Očenaša u povijesti kršćanstva, onda bismo sa stopostotnom sigurnošću rekli: to je život i djelo samog Isusa Krista.¹² U tome će se, bez sumnje, složiti svi kršćanski teolozi.

2. Pojedinačne prošnje Očenaša

2.1. Oče naš koji jesi na nebesima! (Mt 6,9b)

Poučivši nas da Boga nazivamo Ocem, Isus nam želi poručiti da nismo siročad na ovoj zemlji.¹³ Ujedno želi da s prvom božanskom osobom uspostavimo djetinje povjerenje i prisan odnos. To potvrđuje i aramejska riječ *Abba* (tata) koju je ovdje upotrijebio. Dublje razmišljanje nad tim pojmom dovodi nas do zaključka da je on prebogat značenjem. U njemu je, moglo bi se reći, sažet sav Isusov nauk o Bogu. Imenica *Abba* međutim ne označava samo povjerenje i blizinu između oca i njegove djece, ona je također i izraz strahopoštovanja i čašćenja koje

¹¹ Vidi: Primo MAZZOLARI, *Il Padre nostro. Commento* (Milano: Paoline, ²2009.), 51-62.

¹² Enzo BIANCHI, *Il Padre nostro. Compendio di tutto il Vangelo* (Cinisello Balsamo [Milano]: Edizioni San Paolo, 2008.), 36.

¹³ Vidi: Olivier CLÉMENT, „Il Padre nostro“, 81.

djeca trebaju iskazivati svojem Ocu.¹⁴ Bogu, naime, trebamo stalno iskazivati hvalu ustima, srcem, čistoćom tjelesnih nagnuća i pravičnim sudom o bližnjima.¹⁵ Taj je naziv, dakle, temelj Očenaša. Ali ne samo njega nego i Govora na gori i cijelog Matejeva evanđelja gdje se spominje 45 puta. Važno je napomenuti i to da oslovljavanje Boga kao Oca susrećemo 414 puta u Novom zavjetu, od čega 170 puta u sva četiri evanđelja.¹⁶ I sve to govori koliko je pojam Otac bitan za naše ispravno razumijevanje, ne samo ove molitve nego i cjelokupne kršćanske vjere i prakse.

A ono što prvo upada u oči prilikom izgovaranja tih riječi, jest činjenica da se Bogu obraćamo s „Ti“ a ne s „Vi“. I time se izražava prisnost ljudskih stvorenja sa svojim Stvoriteljem. To što se nebeskom Ocu tako obraćamo, isključivo je Božji dar, a ne nešto što se samo po sebi podrazumijeva. Bog je, naime, želio takvu prisnost s nama, a mi mu se, što je prevažno, možemo obratiti u svako doba dana i noći i gdje god se nalazili.¹⁷ Za to nam ne trebaju nikakve preporuke i uputnice, niti duga čekanja pred vratima, kao što je to uobičajeno u međuljudskim relacijama.

Za nas, sljedbenike Isusa Krista, oslovljavanje Boga kao Oca je istodobno i poziv na nasljedovanje nebeskog Uzora putem autentičnog moralno-duhovnog življenja. A to se življenje očituje u iskrenom sinovskom odnosu s Bogom i bratskom odnosu s ljudima. Bog je Otac svih ljudi. I upravo iz te sveopće sinovske svijesti, potrebno je graditi korektne odnose s pripadnicima drugih naroda, vjera i kultura. To nas potiče na toleranciju i miran suživot s drugima. Što više, potiče nas na međusobno prihvaćanje, pomaganje, ljubav.¹⁸ Stoga druge ljude trebamo uvijek poštovati, nikada prezirati niti omalovažavati, pa makar se radilo o prostitutkama i drugim javnim grešnicima. I oni su ljubljena djeca nebeskoga Oca.¹⁹ Sve to, i mnogo toga drugog, uključeno je u riječi „naš“ koja je, budimo iskreni, veoma zahtjevnna.²⁰ Ako se u početku ta zamjenica ticala prvotno dvanaestorice apostola, kasnije je obuhvatila

¹⁴ Vidi: Marijan VUGDELIJA, „Očenaš – molitva Gospodnja (II.)“, *Služba Božja* 44,4 (2004.), 43-49.

¹⁵ Usp.: T. AKVINSKI, *Stožeri kršćanske vjere*, 107-108.

¹⁶ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 45.

¹⁷ Usp.: Romano GUARDINI, *La preghiera del Signore. Il Padre nostro* (Brescia: Morcelliana, 2009.), 17, 21.

¹⁸ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 56.

¹⁹ Vidi: Olivier CLÉMENT, „Il Padre nostro“, 85.

²⁰ Vidi: Joseph RATZINGER – BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, I. (Split: Verbum, 2007.), 153.

sve kršćane i cijeli ljudski rod. Ta zamjenica, osim toga, sugerira da Očenaš nije prvotno molitva pojedinaca. Pa i onda kada sami u tišini molimo molitvu Gospodnju, u našim se riječima i mislima sabiru čežnje cijelog ljudskog roda.²¹

U ovom uvodnom obraćanju nebeskom Ocu, jasno se može uočiti da su kršćanska vjera i kršćanski moral nerazdvojivo povezani. Riječ je ne o nekoj izvanjskoj već o nutarnjoj povezanosti koja dolazi do izražaja u svih sedam prošnji Očenaša. Naime, sve su te prošnje snažno teološki i etički obilježene i usmjerene. To će postati jasnije iz promišljanja o svakom pojedinačnom zazivu koje upravo slijedi.

2.2. *Sveti se ime tvoje! (Mt 6,9c)*

Najprije treba reći da, prema Bibliji, Bog sam posvećuje svoje ime s pomoću zahvata koje čini u našoj povijesti. Međutim, subjekt toga posvećenja nije samo Bog nego i čovjek. Ovaj to čini uvijek kada je vjeran Bogu i njegovim zapovijedima, kada živi u duhu Isusovih blaženstava. Ako tako čini, posvećuje ime Božje te u isto vrijeme postaje sretan i blažen.²² Ako je pak nevjeran, tj. ako čini zlo, čovjek obeščasćuje i profanira ime Božje. Na poseban se način to čini izravnim vrijeđanjem Boga i Njegova svetog imena koje uvijek treba biti predmet strahopoštovanja i čašćenja (usp.: Izl 20,7; Lev 22,32). To se događa i onda kad se čovjek, zbog vremenitog uspjeha i materijalnog bogatstva, osili te pomisli da mu nitko nije ravan, pa ni sam Bog. Oskvrnjivanje Božjeg imena događa se i na mnoge druge načine, na što su često ukazivali biblijski pisci i proroci (usp.: Ez 20,39; 36,23; 39,7; 43,7-9).²³ I ne samo oni već i mnogi katolički teolozi i najviši crkveni oci.²⁴

Dakle, i Bog i čovjek subjekt su posvećenja Božjeg imena. To treba dobro naglasiti te tako sjediniti dva na prvi mah oprečna tumačenja ovog zaziva, naime: novije teološko-eschatološko i tradicionalno antropološko-etičko tumačenje. I dok prvo tumačenje naglašava da je Bog jedini subjekt svojega posvećenja, drugo smatra da je to prvotno čovjek. Zastupnici teološko-eschatološkog tumačenja kažu da je ovdje upotrijebljen „božanski pasiv“ (*sveti se*) iz strahopoštovanja prema Bogu. Time se Boga usrdno moli da On sam konačno očituje svoju svetost u ovom svijetu i njegovu, po mnogo čemu, čudnom mentalitetu. S

²¹ Marijan MANDAC, „Očenaš u novijim tumačenjima (I.)“, *Služba Božja* 26 (1986.), 23.

²² A. GRÜN, *Il Padre nostro. Come pregarlo, come viverlo*, 44-45.

²³ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 62, 65-66.

²⁴ Vidi: J. RATZINGER – BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, I., 156-157.

druge strane, antropološko-etičko tumačenje je prisutno u Katoličkoj crkvi od njezinih početaka, a aktualno je i danas. Ono ističe da prvi zaziv Očenaša potiče sve nas kršćane da svojim stavovima, govorom i djelima odamo hvalu Bogu i Njegovu imenu. Ako tako činimo, omogućujemo drugima da stvore pravu sliku o zajedničkom Ocu, povjeruju Mu i doličnu čast Mu iskažu (usp.: Mt 5,16).²⁵

Ovdje bih htio posebno naglasiti veliku važnost izgovorenih riječi u našem životu. Naime, između nas i riječi postoji prisan odnos: mi formiramo riječi i one oblikuju i definiraju nas. Riječi prodiru do same intime našega bića. One su misli vodilje našega života. Njihova je moć velika. Naše riječi mogu druge osokoliti i iz njihova ih mrtvila pridonuti. Ali ih isto tako mogu duboko uvrijediti i psihički uništiti. Stoga se riječima treba savjesno služiti i na njih budno paziti. Njima trebamo Božje ime veličati, a druge uvijek izgrađivati.²⁶

2.3. *Dodi kraljevstvo tvoje! (Mt 6,10a)*

Neki teolozi smatraju da je ovo središnja prošnja Očenaša. Potvrdu tome vide u činjenici da je Isus dolazak Božjeg kraljevstva stavio u središte svojega naviještanja (usp.: Mt 4,17; 10,7). Da bi čovjek postao dionik te, po sebi eshatološke stvarnosti koja je s Isusovom osobom već započela ovdje na zemlji, on se treba najprije obratiti, potom kraljevstvo ozbiljno shvatiti, vjerno prihvatiti te po njegovoj logici razmišljati i djelovati (usp.: Mk 1,15).²⁷

Mi u stvari ovom prošnjom molimo da se Božje kraljevstvo najprije udomači u nama te da Bog svojom milošću posve preobrazi naša srca kako bismo uvijek mogli čuti njegov glas.²⁸ Potom molimo da Njegov kraljevstvo zavlada u cijelome svijetu.²⁹ A to se ne događa samo Božjim milosnim zahvatima nego i našim nesebičnim angažmanima.

²⁵ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 69-70, 74-76. Vidi Marijan VUGDELIJA, „Prva prošnja Očenaša: ‘Sveti se ime tvoje!’“, Marijan VUGDELIJA, ur., *Govor na gori* (Split: Služba Božja, 2004.), 151-175, napose 163-173. Vidi također: Enzo BIANCHI, *Il Padre nostro. Compendio di tutto il Vangelo*, 36.

²⁶ R. GUARDINI, *La preghiera del Signore. Il Padre nostro*, 33, 35.

²⁷ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 78, 87, 89.

²⁸ Vidi: J. RATZINGER – BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, I., 158.

²⁹ Bruno Forte ističe da Božje kraljevstvo ne smijemo shvatiti kao neku zemaljsku silu. To je gospodstvo Božje ljubavi u našim srcima, novo čovječstvo u kojem zakoni ljudskih odnosa nisu više zakoni sile i ugnjetavanja, već zakoni pravde, međusobnog praštanja i mira. Bruno FORTE, *Pater, Ave, Gloria. Un commento spirituale* (Cinisello Balsamo [Milano]: Edizioni San Paolo, 2011.), 19.

Bog, naime, želi da se preko nas Njegovo kraljevstvo aktualizira. Ta se aktualizacija ostvaruje ponajprije njegovim naviještanjem i prakticiranjem nove pravednosti koja je svojstvena tom kraljevstvu. Nova pravednost i Božje kraljevstvo su neraskidivo povezani. Pravednost s jedne strane ovisi o dolasku tog kraljevstva, a s druge je strane plod sveobuhvatne zauzetosti čovjeka koji vjerno slijedi Isusa (usp.: Mt 5,20; 6,1).³⁰

Ovdje treba upozoriti na jednu nepobitnu činjenicu, naime: ni jedno se dobro ne događa slučajno. Za njega se treba boriti i izboriti. Isto vrijedi i za Božje kraljevstvo. Da bi se uspostavila Božja vladavina u svijetu, najprije se treba, kako je rečeno, udomaćiti u nama. To ujedno znači da se svi mi trebamo odreći svake vladavine nad drugima. Ne smijemo vezivati ljude uz sebe te ih tako učiniti svojim ovisnicima i podložnicima. Moramo ih usmjeravati k Isusu Kristu. On je taj koji treba nad njima kraljevati, jer ih jedino On može učiniti moralno zrelim i samostalnim osobnostima. Rečeno se odnosi ne samo na svakog pojedinca već i na svaku duhovnu, društvenu i političku vlast. Sam pak Isusov zahtjev: „Tražite stoga najprije Kraljevstvo i pravednost njegovu, a sve će vam se ostalo dodati“ (Mt 6,33), tiče se najprije nas kršćana. Trebamo stoga tražiti to kraljevstvo. A kad ga pronađemo, u sebi, postupno ćemo upoznati i usvojiti logiku njegova funkcioniranja. Ta logika, recimo to odmah, jest logika Isusovih blaženstava. Nju trebamo usvojiti, živjeti i drugima naviještati. Ako tako budemo činili, ubrzo ćemo uočiti kako se svijet oko nas polagano mijenja nabolje. A mijenja se zato jer smo se najprije mi promijenili i omogućili dobru da zavlada u nama i oko nas. U tom kontekstu postaju bolje shvatljive riječi svetoga Pavla: „Ta kraljevstvo Božje nije jelo i piće, nego pravednost, mir i radost u Duhu Svetome“ (Rim 14,17). Osim toga, u tom kraljevstvu nema nepravednih društvenih odnosa (gospodar - rob), diskriminirajućeg razlikovanja (muško - žensko), nema rasnih, nacionalnih i jezičnih barijera i berlinskih zidova, jer svi smo mi „Jedan u Kristu Isusu“ (Gal 3,28).³¹ Eto to je Božje kraljevstvo o kojem Isus govori i potiče

³⁰ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 99-100. Vidi Marijan VUGDELIJA, „Druga prošnja Očenaša: 'Dođi kraljevstvo tvoje!'“, Marijan VUGDELIJA, ur., *Govor na gori*, 177-210, napose 201-202. Njemački benediktinac Anselm Grün tvrdi da evangelist Matej daje eklezijalno tumačenje Božjeg kraljevstva: kršćanska zajednica treba biti mjesto u kojem se očituje Božje gospodstvo. Naime, Božje kraljevstvo treba postati vidljivo najprije među kršćanima, da bi se potom, posredstvom njih, sve više širilo i postalo vidljivo u ovome svijetu. A. GRÜN, *Il Padre nostro. Come pregarlo, come viverlo*, 51, 62-63.

³¹ Vidi: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 101-104.

nas da se za njegov dolazak molimo. To su sveci dobro shvatili te nam svojim životima pokazali kako se Božje kraljevstvo može udomačiti u svima nama. Među njima posebno bih spomenuo svetog Franju Asiškog. O njemu se može puno toga kazati, ali napose treba istaknuti da je, prema mišljenju svih hagiografa, njegov život bio živo tumačenje Kristova evanđelja.³²

2.4. *Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji! (Mt 6,10b)*

I ova se prošnja, koju donosi samo evanđelist Matej, može promatrati iz dvije već spomenute perspektive: teološko-eschatološke i antropološko-etičke. Prema pobornicima prve, ovdje je riječ o „spasonosnoj“ volji Božjoj po kojoj On želi spasiti svijet. To potvrđuje, ističu oni, i uporaba glagola *budi* kojeg također smatraju „božanskim pasivom“. A to znači da Bog sam treba izvršiti ono što je predviđeno za kraj vremena. U tome pobornici eschatološkog tumačenja nimalo ne dvoje. S druge strane, zastupnici antropološko-etičkog tumačenja smatraju da je ovdje riječ o „moralnoj“ volji Božjoj koju ljudi trebaju ispunjati, a koju je Isus obznanio u Govoru na gori. I oni također nemaju dvojbe kada kažu da su ljudi glavni akteri te volje: oni trebaju biti poslušni Bogu i vršiti njegovu volju. Ljudi su, naime, dužni božanske zahtjeve ostvariti svojim primjernim vladanjem. U prilog tome navode Isusove riječi: „Neće u kraljevstvo nebesko ući svaki koji mi govori: ‘Gospodine, Gospodine!’, nego onaj koji vrši volju Oca mogega, koji je na nebesima“ (Mt 7,21). Od čovjeka se, dakle, traži ne neko pasivno držanje već aktivno pozitivno ponašanje. Autentična kršćanska religioznost je bez toga nezamisliva. I stoga, svaki onaj tko iskreno izgovara ovu prošnju, zaključuju oni, cijeloga sebe stavlja na raspolaganje Bogu.³³

Očito, potrebno je i u ovoj prošnji sjediniti dva spomenuta tumačenja Očenaša. Ona se ne isključuju nego se, ponovimo to još je-

³² Vidi: Anton ROTZETTER – Thaddée MATURA, *Živjeti Evanđelje s Franjom Asiškim* (Zagreb: Hrvatska franjevačka provincija Sv. Ćirila i Metoda, 1997.).

³³ Vidi: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 105-119. Vidi: Marijan VUGDELIJA, „Treća prošnja Očenaša: ‘Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji!’“, Marijan VUGDELIJA, ur., *Govor na gori*, 211-236. Komentirajući ovu prošnju Očenaša, papa Benedikt XVI. ističe da „postoji Božja volja s nama i za nas, koja mora postati mjerilo naše volje i našega života“. Kad je riječ o nebu, njegova bit je „jedinstvo s Božjom voljom“. Stoga je nebo prisutno samo ondje „gdje se događa Božja volja“. Zato trebamo moliti „da i na zemlji bude kao i na nebu, da zemlja postane ‘nebo’“. J. RATZINGER – BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, I., 159-160.

danput, međusobno upotpunjuju. Istina, Bog je taj koji ima inicijativu kako u upravljanju tako i u spašavanju ovoga svijeta. Ali On treba i nas kao svoje suradnike, napose u rješavanju mnogih ovozemaljskih problema. To je zacijelo Njegova volja. Iskustvo onih koji su se Bogu posve predali, kao što su to činili sveci, jasno poručuje: predivno je biti Božji suradnik u vršenju Njegove volje. Istina, Božja je volja često zahtjevna, ponekad teško shvatljiva, ali zato njezino ostvarenje donosi duševno smirenje. Pravi nutarnji mir može samo Bog darovati, ovaj ga svijet ne može osigurati.

Osim toga, Božja je volja, kako kaže sveti Pavao, naše posvećenje (usp.: 1 Sol 4,3). Da bi napredovali na putu svetosti na koji smo svi pozvani, moramo se boriti i često moliti. I sam se Isus borio i dugo molio na Maslinskoj gori da bi dokraja prihvatio Očevu volju. Time je pokazao da se pred velikim i sudbonosnim trenucima treba pripuštati Božjim nadahnućima. I sve to činiti bez ikakva mrmljanja i straha. Zato, kada molimo da se vrši Božja volja u nama, ne smijemo se bojati da On, u svojem programu za nas, ima nešto što bi nam naškodilo. Bog, naime, želi da živimo autentičnim i mirnim životom, životom koji je u harmoniji s našim istinskim ja.³⁴ Ako tako budemo živjeli, onda ćemo savjesno obavljati svoje dužnosti, protiv zla se uvijek boriti, Boga stalno veličati te druge nesebično pomagati i za njih moliti. To je put posvećenja kojim su hodili svi katolički blaženici i sveci. Imajući sve rečeno u vidu, postaje shvatljivo zašto je veliki teolog i mislilac Romano Guardini upravo u ovoj prošnji vidio misao vodilju cijeloga Očenaša, ključ za njegovo ispravno shvaćanje i tumačenje.³⁵

2.5. *Kruh naš svagdanji daj nam danas! (Mt 6,11)*

Prvo pitanje koje nam se nameće prilikom razmišljanja o ovom zazivu glasi: za koji se kruh molimo u Očenašu, materijalni ili duhovni? Odmah treba reći: istodobno molimo za oba kruha, vremeniti koji jedemo svakoga dana i duhovni koji blagujemo u euharistiji. Duhovno tumačenje kruha napose su isticali crkveni oci, premda nisu zapostavljali ni čovjekove tjelesne potrebe.³⁶ U latinskoj se Crkvi udomaćilo duhovno tumačenje, napose nakon Jeronimova prijevoda Biblije na latinski jezik. On je, naime, grčku riječ *epiousios* preveo dvoznačno: kod Mateja

³⁴ Usp.: A. GRÜN, *Il Padre nostro. Come pregarlo, come viverlo*, 72-73.

³⁵ Usp.: R. GUARDINI, *La preghiera del Signore. Il Padre nostro*, 8.

³⁶ Vidi na primjer: Ćiril JERUZALEMSKI, *Mistagoške kateheze* (Split: Služba Božja, 2005.), V., 15.

s „nadbitni“, „nadnaravni“, tj. nebeski kruh koji je sam Krist, a kod Luke pridjevom „svagdašnji“, „dnevni“. Zahvaljujući njegovu prijevodu Biblije, duhovno je shvaćanje kruha prevladavalo u Crkvi sve do vremena reformacije, tj. do pojave Martina Luthera koji od 1519. godine pod tim izrazom misli isključivo na čovjekove zemaljsko-vremenite potrebe: hrana i odjeća te uređeni socijalni, privredni i politički odnosi.³⁷

Još je jedna stvar koju treba istaći a to je: korištenje zamjenice „naš“ a ne zamjenice „moj“. To nije slučajnost. Kada izgovaramo ovu prošnju, pritom molimo ne samo za vlastite potrebe nego i za potrebe svih onih koji su materijalno i duhovno ugroženi.³⁸ Zaziv nas, dakle, potiče na borbu protiv vlastitog egoizma, odgaja nas za altruizam i solidarnost s drugima.

Vratimo se opet grčkom pridjevu *epiousios*. Bibličari smatraju da, upravo zbog njega, ova prošnja zadaje najveće muke tumačima Očenaša. Taj termin, očito, nije lako prevesti. Tim više jer se on pojavljuje samo na tim dvama mjestima (Mt 6,11 i Lk 11,3) u cijeloj Bibliji, a i tu je, vidjeli smo, različito preveden. Po svoj prilici navedeni se pridjev nije rabio ni u jednom dokumentu pisanom na grčkom jeziku prije Novoga zavjeta. Zato će učenici Grk Origen reći da su tu riječ, po svoj prilici, „skovali evanđelisti“. Suvremeni su bibličari taj pridjev pokušali protumačiti polazeći od riječi od kojih bi on mogao biti sastavljen. Tako su jedni došli do zaključka da je ovdje riječ o „supstancijalnom“, „egzistencijalnom“, „bitnom“ kruhu potrebnom za život. Drugi ističu da je ovdje riječ o „današnjem“, odnosno „svagdašnjem“ kruhu. Treći pak smatraju da se taj pridjev treba prevesti riječju „sutrašnji“, „budućí“. Tumači se Očenaša, dakle, ne slažu oko toga koji bi izraz ovdje trebalo upotrijebiti. Možda je i dobro što je tako. Jer molitva Gospodnja, iako razumljiva, u sebi je tajanstvena. Stoga i samo neslaganje bibličara svjedoči o njezinoj neizmjerljivoj vrijednosti i značenju.³⁹

Iz promišljanja je postalo jasnije da se četvrta prošnja može tumačiti doslovno, duhovno i eshatološki, premda je ovo posljednje tumačenje sadržano u onom duhovnom. Naime, mi molimo za svag-

³⁷ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 130-135, 138. O razlici između Matejeve i Lukine inačice u ovoj prošnji, vidi: Mato ZOVKIĆ, *Isusove paradoksalne izreke* (Sarajevo-Bol: Vrhbosanska visoka teološka škola, 1994.), 239.

³⁸ Usp.: A. GRÜN, *Il Padre nostro. Come pregarlo, come viverlo*, 88. Vidi: J. RATZINGER – BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, I., 163.

³⁹ Vidi: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 137-139, 141, 145-157, 161. Vidi također: E. BIANCHI, *Il Padre nostro. Compendio di tutto il Vangelo*, 47. Marijan MANDAC, „Očenaš u novijim tumačenjima (II.)“, *Služba Božja* 26 (1986.), 113-115.

dašnji kruh, tj. za sve ono bez čega ne bismo mogli kvalitetno živjeti. Tu se prvenstveno misli na materijalni kruh i druga sredstva nužna za preživljavanje. Molimo i za duhovnu hranu, riječ Božju i euharistiju, koja krijepi kršćansku dušu. U prošnji je uključen i eshatološki kruh, tj. kruh s nebeske gozbe. Očito, svaka je riječ molitve Gospodnje bogata značenjem. To potvrđuje i pridjev *epiousios* čije značenje smo upravo nastojali pojasniti.⁴⁰

Bez obzira kako shvatili kruh koji se ovdje spominje, jedna stvar je posve sigurna, a to je: nužno je pouzdavati se u Božju providnost. To znači da uporišnu točku svojega života trebamo imati ne u sebi, već u svemogućem Bogu. Njegova providnost, naime, oblikuje život svake osobe koja joj se istinski posvetila. Zbog toga, poručuje nam ovaj zaziv, ne smijemo biti tjeskobno zabrinuti, ne samo za sutrašnji dan nego ni za svu našu budućnost ovdje na zemlji. Bog je taj koji vodi brigu o nama i svim našim životnim potrebama. Samo Mu se trebamo prepustiti i s Njim u svemu surađivati.⁴¹

2.6. I otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima našim! (Mt 6,12)

I dok evanđelist Matej u ovoj prošnji govori o otpuštanju dugova, Luka spominje otpuštanje grijeha. Potrebno je reći da se radi o istoj stvarnosti jer u aramejskom jeziku riječ *hoba* može značiti i jedno i drugo.

Prvo što treba istaći razmišljajući o ovoj prošnji, jest to da smo svi mi dužnici, grešnici. „Doista, svi mnogo griješimo“ (Jak 3,2; usp.: 1 Iv 1,8). Zato i molimo nebeskog Oca da nam se smiluje što On velikodušno i čini. Uvijek kada otpušta naše dugove, Bog pokazuje svoju dobrotu i milosrđe. Čini se da je uporaba riječ „dug“ ovdje prikladnija jer proširuje naše shvaćanje grijeha. Naime, grijeh nije samo kršenje Božjih zapovijedi nego i svaki propust činiti dobro drugima. Riječ je o obavezama prema Bogu, zajednici u kojoj živimo, subraći s kojom radimo, osobama s kojima se družimo. Naši su dugovi, dakle, svako uskraćivanje ljubavi i pažnje, izostavljanje angažmana, neupućivanje

⁴⁰ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 163-164.

⁴¹ Vidi: R. GUARDINI, *La preghiera del Signore. Il Padre nostro*, 57, 60-61. Sveti Toma Akvinski ističe da nam je Gospodin ovom prošnjom poručio da izbjegavam posebno ovih pet vrsta grijeha: pohlepu, zlostavljanja i prijevaru, pretjeranu zabrinutost, proždrljivost i nezahvalnost. T. AKVINSKI, *Stožeri kršćanske vjere*, 124-125.

dobre riječi i savjeta. Jednom riječju: naši su dugovi sve ono što smo mogli i trebali učiniti, a nismo učinili. Iz tog kuta gledano, možemo samo konstatirati da smo svi mi zbilja veliki dužnici, grešnici.⁴²

Ali Božje je milosrđe veće od svih naših grijeha. Ta se misao poput zlatne niti provlači kroz cijelo Sveto pismo. Božju dobrotu i milosrđe treba zato cijeliti i nasljedovati. Praštajući drugima, i sami ulazimo u sferu Božjeg oprostjenja koje, potrebno je istaći, prethodi našem praštanju. Onaj tko je usvojio i živi božansku logiku milosrdnog djelovanja, sposoban je izgrađivati miran suživot s drugima. Praštanje je za sve nas, pojedince i narode, preduvjet i snaga novog i zdravijeg početka. Međutim, krivo bi bilo misliti da Bog bezuvjetno uvijek oprašta, neovisno o našem stavu i djelovanju. Iz ove pete prošnje, kao i iz nekih drugih svetopisamskih tekstova, jasno proizlazi da Bog oprašta naše dugove ako i mi opraštamo onima koji su nas uvrijedili i štetu nam nanijeli (usp.: Sir 28,1-4; Lk 6,36-38).⁴³ Zato će sveti Ćiril Jeruzalemski reći da ovim zazivom mi utvrđujemo ugovor s Bogom.⁴⁴ Razumljivo je stoga da se opraštanje dugova drugima stavlja pred nas kao moralni imperativ.⁴⁵

U kontekstu govora o nužnosti praštanja, potrebno je reći i ovo: ništa čovjeka ne može toliko opteretiti i onеспособiti za normalan život kao nespremnost i неспособност praštanja. Nepraštanje i mržnja su otrov koji zagorčava i vlastiti i tuđi život. Potrebno je stoga uvijek oprostiti (usp.: Mt 18,21-22), tim više jer smo i sami dužnici drugima. Naime, svi smo mi u svojem životu ne samo uvrede i nepravde podnosili već smo ih i sami drugima nanosili. Opraštanje ima veliku moć: istodobno iscjeljuje i žrtvu i počinitelja zla. Ali u prvom redu oslobađa onoga komu je zlo naneseno. Onaj tko oprašta, psihološki se rasterećuje, duševno ozdravlja, zlo ga više ne zarobljava niti njime gospodari.

⁴² Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 168-172. Vidi: Marijan VUGDELIJA, „Opraštanje – srce molitve Gospodnje (Mt 6,12)“, *Služba Božja* 47 (2007.), 5-33, napose 9-25. Vidi također: M. MANDAC, „Očenaš u novijim tumačenjima (II.)“, 116.

⁴³ Vidi: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 175-181.

⁴⁴ Usp.: Ć. JERUZALEMSKI, *Mistagoške kateheze*, V., 16.

⁴⁵ Sveti Toma Akvinski se pita, što se od nas traži da se ova prošnja Očenaša ispuni, te odgovara: ova se prošnja ispunja ako i mi svojim bližnjima otpustimo uvrede i nepravde što su nam ih nanijeli. Samo pak otpuštenje tuđih dugova može se ostvariti na dva načina. Prvim se načinom služe savršeni: ako su uvrijeđeni, oni sami potraže onoga koji ih je uvrijedio i opraštaju mu. Drugi način je svima zajednički i na njega su svi obvezni, naime: oni opraštaju onima koji traže oprostjenje. T. AKVINSKI, *Stožeri kršćanske vjere*, 130-131.

Čovjek koji oprašta, sebe jača te ujedno shvaća da se istinska snaga i bogatstvo kriju upravo u praštanju.⁴⁶ Osim toga opraštati onima koji su nas uvrijedili, ponizili, oklevetali, zlo nam nanijeli, znači biti siguran da posjedujemo krepost nadnaravne ljubavi. Naime, samo onaj koji istinski ljubi, sposoban je iskreno oprostiti drugima.⁴⁷

2.7. *I ne uvedi nas u napast! (Mt 6,13a)*

Pažnja svih bibličara i tumača ove prošnje Očenaša usmjerena je na glagol *ne uvedi*. Stoga temeljno pitanje koje su postavljali glasi: Može li dobri Bog čovjeka uvesti u napast, tj. može li ga dovesti u situaciju gdje je moralno zlo vrlo blizu? I dok jedni smatraju da prošnju treba tumačiti onako kako je ovdje formulirana, drugi komentatori smatraju da bi je trebalo preoblikovati, kao na primjer: „Ne dopusti da upadnemo u napast.“ Potvrdu svojem mišljenju oni vide u riječima svetoga Jakova: „Neka nitko u napasti ne rekne: ‘Bog me napastuje.’ Ta Bog ne može biti napastovan na zlo, i ne napastuje nikoga. Nego svakoga napastuje njegova požuda koja ga privlači i mami“ (Jak 1,13-14). Ako se malo duže zadržimo nad ovim riječima i razmišljamo o njima, uočavamo da postoji razlika između tvrdnje: Bog nikoga ne napastuje i prošnje: Ne uvedi nas u napast. Ovdje treba istaknuti: budući da je ova prošnja doslovni pa prema tome i vjerni prijevod grčkog teksta zahvaljujući kojemu nam je Očenaš očuvan i predan, nju ne smijemo preformulirati, trebamo je ovakvu ostaviti.⁴⁸

⁴⁶ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 188, 190. Vidi: A. GRÜN, *Il Padre nostro. Come pregarlo, come viverlo*, 97-98, 102-103. Zagrebački teolog Tomislav Ivančić je napisao izvrsnu knjigu o praštanju koju je naslovio *Ako oprostiš*. Knjiga obiluje mnogim poučnim mislima. Budući da bi iznošenje svih tih misli nadilazilo okvire ovog rada, ovdje ću samo navesti naslove pojedinih poglavlja koji subremeniti značenjem: „osveta ne uspostavlja pravdu“, „osveta je novi zločin, a ne pravda“, „mržnja se ubija praštanjem“, „oprostiti, ali i spriječiti širenje zla“, „nepraštanjem kažnjavaš sebe, a praštanjem zločinca“, „oprostiti, prihvatiti pa opomenuti“, „opraštanje nije prihvaćanje nepravde“, „jedino oproštenje daje mogućnost pomirenja“, „nemoguće je biti zdrav bez opraštanja i pomirenja“, „opraštanjem ubijamo zlo, a spašavamo čovjeka“, „nemoguće je živjeti bez opraštanja“, „najteže je sebi oprostiti“. Tomislav IVANČIĆ, *Ako oprostiš* (Zagreb: Teovizija, ¹⁰2012.).

⁴⁷ Usp.: R. GUARDINI, *La preghiera del Signore. Il Padre nostro*, 70.

⁴⁸ Vidi: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 195-211. Vidi također: Darko TOMAŠEVIĆ, „I ne uvedi nas u napast“ (Mt 6,13; Lk 11,4)“, Darko TOMAŠEVIĆ, ur., *Tvoja riječ nozi je mojoj svjetiljka. Zbornik radova povodom 70 godina života i 32 godine profesorskog djelovanja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu profesora mr. sc. Bože Odobašića* (Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu; Zagreb: Glas Koncila, 2012.), 221-250.

Što se tiče riječi napast, grčki izraz za nju je *peirasmós*, što se može prevesti i s imenicom kušnja. Upotreba ove druge riječi ublažila bi svu težinu prve. Bog, naime, može kušati i kuša ljude na različite načine, kao što je kušao Abrahama, s nakanom da im pročisti cijelo biće. Međutim, bibličari koji povezuju ovu šestu prošnju s posljednjom, mišljenja su da ovdje ipak treba zadržati riječ napast. Oni to obrazlažu ovako: uvođenje u napast je jedno od sredstava božanske pedagogije. Dovodeći ljude u blizinu moralnoga zla (grijeha), Bog ne želi da oni napasti podlegnu, već da iz nje ojačani izađu. U prilog svojem mišljenju ti bibličari, s kojima se u potpunosti slažem, navode 1 Kor 10,13 kao tekst koji jasno poručuje da napasti (kušnje) u koje nas Bog uvodi, ostaju posve u okvirima naše izdržljivosti. U tom kontekstu treba shvatiti i prihvatiti tvrdnju bibličara Gerharda Lohfinka, naime: Bog ne samo da dopušta da upadnemo u napast, nego i sam „stvara“ situacije u kojima ćemo biti napastovani.⁴⁹ Osim toga potrebno je imati u vidu činjenicu da napasti, prema katoličkom moralnom nauku, same po sebi nisu grijesi. O grijesima se može govoriti tek onda ako pred napastima popustimo i pod njihov jaram zapadnemo. A to Bog zasigurno ne želi.

2.8. *Nego izbavi nas od zla! (Mt 6,13b)*

Zlo o kojem je riječ, tvrdi većina bibličara, ovdje ima prvenstveno moralno značenje. Stoga ga treba pisati malim slovom. Ali može označavati i Zloga - Sotonu, kao što su smatrali grčki oci. U tom slučaju se piše velikim slovom. Ispravno je međutim i jedno i drugo, jer razlika između zla i Zloga u ovoj je prošnji gotovo neznatna. Zato kada molimo da nas Bog izbavi od zla, istodobno molimo da nas izbavi i od Zloga, i obratno. Tim više jer je Sotona zainteresiran za svako zlo koje može zadesiti čovjeka. On ne navodi čovjeka samo na moralno zlo (grijeħ), on mu želi i svako drugo zlo: fizičko, psihičko, materijalno.... Ovom prošnjom, dakle, mi molimo Boga da nas izbavi od svih mogućih zala.⁵⁰ Naime, molimo Ga da nas izbavi od svih opasnih i grešnih situacija koje nam prijete i koje bi mogle ugroziti naš harmoničan odnos s Njim, sa samim sobom i s drugima. Molimo Ga da nas očuva od svih spleta svijeta i đavla, da nas izbavi od same blizine zla. Molimo da nas oslobodi od zlih stvarnosti ovoga svijeta kao što su nesloga, nedostatak

⁴⁹ G. LOHFINK, *Il Padre nostro. Una nuova spiegazione*, 101. Vidi također: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 212-235. M. MANDAC, „Očenaš u novijim tumačenjima (II.)“, 118-121.

⁵⁰ Vidi: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 237-243.

mira, mržnja, nasilje, rat. Jednom riječju, molimo Boga da zaustavi sva moguća zla koja nemilosrdno pustoše svijetom i našim životom.⁵¹

Međutim, zlo o kojemu je ovdje riječ, nije samo izvanjsko, ono je prisutno i u svima nama. Zato ujedno molimo Boga da nas oslobodi od zloće koja je u našim srcima kako se zlo ne bi nagomilavalo u svijetu u kojem živimo. To što vrijedi za mene osobno i moju povijest, vrijedi i za svakog pojedinca i kolektivnu povijest. Tako na primjer, narušavanje reda u prirodi nije neposredni uzrok velikom zlu kao što je rat. Neposredni uzroci ratu su posve drugi: egoizam mnogih pojedinaca, tvrdokornost koja misli samo na vlastitu korist, ravnodušnost prema sudbini stranaca, pohlepa za vlašću, taština, ambicioznost, podmukli instinkt za mučenjem i uništavanjem. Zato kada nastupi rat, on se nije dogodio iznenada, plod je nagomilane zloće koja je proizašla iz mnogih zatrovanih srdaca.⁵² Imamo dakle zašto moliti. Tim više jer je mirnija budućnost ovoga svijeta i u našim rukama.

Očito, ljudsko iskustvo svjedoči da je zlo u ovom svijetu moćno. A naše kršćansko iskustvo poručuje da Sotona „kao ričući lav obilazi tražeći koga da proždre“ (1 Pt 5,8). Često nam se čini da je zlo jače od dobra te da u ovome svijetu zli ljudi bolje prolaze od dobrih. Međutim, istinski vjernici znaju da su stalno pod moćnom zaštitom nebeskoga Oca. Stoga se zla i Zloga ne trebaju bojati, oni trebaju svoj život u duševnom miru provoditi. Pa makar za vlastitu dobrobit i širenje Božjeg kraljevstva morali nešto i propatiti. Sve će to moći uspješno ostvariti ako se budu u svemogućega Oca pouzdavali i na Njega oslanjali. Bog nikad nikoga nije iznevjerio, pa tako neće ni nas.⁵³ Ali pritom ne smijemo zaboraviti činjenicu da Bog sve čini iz perspektive vječnosti. Zato i dopušta da nas pokoje vremenito zlo zadesi. U tom svjetlu treba promatrati i vrednovati i samo mučeništvo koje su brojni kršćani, zbog svoga vjerskog i moralnog uvjerenja, podnijeli.⁵⁴

3. Završne misli

Što još reći na kraju o Očenašu, toj najčešće izgovaranoj molitvi svijeta? Iz dosad rečenog proizlazi da je on teološki bremenita, veo-

⁵¹ J. RATZINGER – BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, I., 178.

⁵² R. GUARDINI, *La preghiera del Signore. Il Padre nostro*, 87-88.

⁵³ O tome kako Bog izbavlja ljude iz različitih nevolja, vidi: T. AKVINSKI, *Stožeri kršćanske vjere*, 135-137.

⁵⁴ O mučeništvu u Katoličkoj crkvi vidi: IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1998.), br. 90-94.

ma zahtjevana ali i vrlo opasna molitva. Očenaš je bremenit teološkim značenjem jer nas usmjerava na bitne odrednice kršćanske vjere i morala. Veoma je zahtjevan jer on, poput Isusovih blaženstava, pretpostavlja i traži cijeloga čovjeka. Očenaš je opasna molitva jer zahtijeva od molitelja da zanemari vlastite želje i planove te se posve podvrgne Božjoj providnosti i Njegovoj svetoj volji. A to, budimo iskreni, nije uvijek lako učiniti. Tim više jer se Božja volja protivi komociji koja često dirigira našim životom. Zato, moliti Očenaš, a ustrajavati u sebičnom razmišljanju i djelovanju, znači samoga sebe osuđivati.

Osim toga, razmišljanje o pojedinim prošnjama molitve Gospodnje dovelo nas je i do još nekih uvida i zaključaka. Najprije nemali broj nas kršćana treba ponizno priznati da često ne uočavamo objektivno moralno-duhovno stanje u kojem se nalazimo. Zašto? Zato jer nerijetko provodimo život koji nije dostojan Očenaša. Naime, riječima i djelima veličamo i posvećujemo svoje a ne Božje ime. Ne priznajemo Božje gospodstvo, nego sami želimo biti gospodari nad drugima. Opiremo se Božjim planovima jer u mnogočemu gledamo vlastite interese. Zabrinuti smo za materijalna dobra koja nastojimo priskrbiti za mnoge godine unaprijed. Priječimo dolazak Božjeg kraljevstva jer u praksi teško opraštamo i odviše insistiramo na vlastitim pravima.⁵⁵ I moglo bi se još štošta toga nadodati. Ali i ovo je dovoljno da bismo zaključili da nam Očenaš može poslužiti i kao izvrstan obrazac za temeljit ispit savjesti. Nije li upravo jedan od ciljeva molitve Očenaša upravo ovaj: odgoj zrele, zdrave i dobre savjesti. Osobno mislim da jest.

Vrednovan iz čisto religioznog kuta gledanja, Očenaš se „nameće“ kao prvorazredno sredstvo ekumenskog dijaloga. Naime, živimo u vremenu kada se u svim kršćanskim zajednicama, više ili manje, naglašava važnost i nužnost ekumenizma. Pa ako išta može probuditi, ojačati i sačuvati ekumensku svijest, onda je to upravo Očenaš. On nas stalno podsjeća da smo svi mi djeca istog nebeskoga Oca. Na žalost i ovdje treba konstatirati da sve ne funkcionira kako treba. Postoje, naime, neke kršćanske zajednice koje ne žele s drugim, isto tako kršćanskim zajednicama zajedno moliti niti molitvu Gospodnju. Ta žalosna činjenica treba sve nas zabrinuti te još više potaknuti na molitvu za jedinstvo svih kršćana. To je zasigurno Božja volja.

Ima katoličkih teologa koji tvrde da bi Očenaš mogli moliti (zajedno s kršćanima) i pripadnici drugih monoteističkih religija. Tim više jer se u njemu ne spominje ime Isusa Krista kojega druge religije

⁵⁵ Usp.: G. LOHFINK, *Il Padre nostro. Una nuova spiegazione*, 113.

ne priznaju Bogom.⁵⁶ Međutim, teško je vjerovati da bi se u skoroj budućnosti to moglo i ostvariti. Osim toga, danas se mnogo insistira na međureligijskom dijalogu koji je, mora se priznati, u nekim zemljama doista na klimavim nogama. Nije lako odgovoriti na pitanje zašto je to tako. Onaj tko bi htio odgonetnuti tu zagonetku, morao bi voditi računa i o sljedećoj žalosnoj činjenici, naime: neki zemaljski moćnici lako manipuliraju religioznim osjećajima, napose fanatičnih vjernika, kako bi ih iskoristili u ostvarenju svojih, u najmanju ruku, sebičnih interesa i ciljeva. Prilikom moljenja Očenaša i to trebamo imati na umu te njih i sve pripadnike drugih religija uključiti u molitvu.

I na koncu, svjestan sam činjenica da svako promišljanje o Očenašu ostaje nedovršeno, pa tako i ovo koje upravo završavam. Iz njega je barem postalo jasno da je molitva Gospodnja vrelo na kojem se trebaju neprestano napajati i naša vjera i naš moral. To je vrelo nepresušno. Ono će izvirati i krijepiti kršćanske vjernike sve do konca ovoga svijeta. Snažit će ih i hrabriti da uvijek prihvaćaju dobro, a odbacuju zlo koje je u različitim i često primamljivim oblicima prisutno ovdje na zemlji. Isus je dobro znao koju će nam molitvu u baštinu ostaviti. Bio je svjestan njezine velike važnosti i učinkovitosti kod nebeskoga Oca. I zato mu trebamo stalno zahvaljivati. A najbolja zahvala jest sabrano i pobožno moljenje upravo Očenaša.

THE OUR FATHER Biblical-moral reflection

Summary

This article deals with the Our Father, the prayer that Jesus bequeathed to us. To pray and live in an honest way this faithful, correct, steady, pious and humble prayer is a sure path to sanctity. Starting from this fact, the article begins by discussing the Our Father in a general way, concluding that the Lord's Prayer sums up the essence of the whole Gospel. It contains everything that Christians should believe and that they should live. This becomes clear in the second part of the article, which deals with all seven petitions in the Our Father as it is recorded in Matthew's Gospel. The article deals with Matthew's version of the Our Father, even though the prayer can also be found in Luke's Gospel (though with five petitions), because Matthew's version, like all of his Gospel, is more morally oriented. After dealing with each petition, the author offers some insights and conclusions. For example, the Our Father is theologically powerful, but at the same time demanding and dangerous. It is a prayer that can be used as the framework for a profound examination of conscience. Because the Our Father is so

⁵⁶ Vidi: E. BIANCHI, *Il Padre nostro. Compendio di tutto il Vangelo*, 8.

important for a healthy moral-spiritual life and because it is such an effective prayer, we should be thankful to Jesus for this precious gift. And the best way of showing this thankfulness is reverently to pray the Our Father.

Key words: *Our Father, Sermon on the Mount, God's name, God's kingdom, God's will, bread, forgiveness, leading into temptation, delivering from evil and Evil, moral and spiritual life, thankfulness to God.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan